

УДК 371.13

О. О. Андрєєва

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

ДОСЛІДЖЕННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ ТА САМООЦІНКИ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ УДОСКОНАЛЕННІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «КЛІНІЧНА ФАРМАЦІЯ»

У статті розглядаються проблеми сучасної фармацевтичної освіти яка залежить не тільки від змісту, але і від того, як засвоюється навчальний матеріал та в якій формі він подається, за допомогою репродуктивних або інноваційних методів навчання. Це стає приводом для перегляду підходів до методики викладання навчальних дисциплін у вищих фармацевтичних навчальних закладах. На прикладі введення в педагогічний процес ділових ігор проаналізовано позитивний вплив на успішність навчання та самооцінку активності студентів на занятті.

Ключові слова: успішність навчання, самооцінка активності, ділова гра, діагностика.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність підготовки фахівців з фармацевтичною освітою, які володіють глибокими знаннями комплексу медико-біологічних дисциплін ґрунтується на наступному. В останній час все більше уваги приділяється не тільки раціональному використанню ліків, розширенню показань до застосування вже відомих лікарських засобів, створенню нових діючих речовин та на їх основі нових лікарських препаратів, але й виявленню, лікуванню та, насамперед, запобіганню розвитку побічних дій та побічних ефектів ліків, тобто безпеці прийому препаратів [1, 9]. Особливої уваги цей напрям здобув після декількох медикаментозних «катастроф», пов'язаних із застосуванням ліків: «еліксиру сульфаніламіду», «талідомідовою трагедією», прийомом фленфлюраміну / фентерміну та інш. Наведені приклади спонукали суспільство та законодавчі органи багатьох країн світу створити відповідні інститути для регулювання обігу лікарських засобів, що супроводжувалось також розробкою певних законодавчих вимог та створенням нових професій у галузі охорони здоров'я.

Яскравим прикладом народження нової професії стало виникнення на початку 70-х років минулого століття у країнах Західної Європи спеціальності «Клінічна фармація». Основною передумовою для її появи був стрімко зростаю-

чий обсяг знань в області медикаментозної терапії накопичення нових даних відносно вже існуючих та інноваційних лікарських засобів, впровадження у медичну та фармацевтичну практику засад доказової медицини. У той же час, згідно до визначення ВООЗ у галузі GPP (Good Pharmaceutical Practice – належна фармацевтична (аптечна) практика) — провізор не є суто продавцем ліків, але є носієм спеціалізованих знань, що робить його помічником як пацієнта, так і лікаря, тому участь в лікувальному процесі та належна ступінь відповідальності такого фахівця не може зводитися тільки до відпуску лікарських засобів. Досвід цих країн переконливо свідчить, що в сучасних умовах, коли фармацевтичний ринок насичується новими і новими препаратами з високою біологічною активністю, інтереси пацієнта вимагають чіткої взаємодії всіх ланок системи «лікар-провізор-хворий». Документи ВООЗ, що стосуються ролі клінічного фармацевта, стверджують, що він є «членом команди з підтримки здоров'я пацієнта» і що турбота про здоров'я людей для нього — більший пріоритет, ніж реалізація лікарських засобів. Цей фахівець нового покоління покликаний забезпечувати ефективне та максимально безпечно індивідуальне лікування людини, на нього покладається функція зміцнення триумвірату «лікар-провізор-хворий». Тому підготовка клінічного провізора — це перспективний на-

© Андрєєва О. О., 2014

прямок розвитку фармацевтичної освіти в Україні [1, 2].

Розвиток педагогічної інноватики в нашій країні пов'язаний із соціально-економічними змінами, а також формуванням нових суспільних цінностей, що сприяло створенню масового суспільно-педагогічного руху щодо продукування й реалізації нового як протиріччя між потребою у швидкому розвитку школи й труднощами педагогів у його впровадженні [7].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукової літератури та результатів дисертаційних досліджень показав, що найбільш ефективними формами навчання при вивченні клінічної фармації у вищих фармацевтичних навчальних закладах є лекції, лабораторні, практичні та семінарські заняття, консультації, самостійна робота та інші [3, 4, 5, 8, 10, 11].

У науковій літературі прийнято розрізняти поняття «нове», «новшество» (які вважають за синоніми), і «нововведення», «інновація». На думку дослідників цього феномена, зокрема М. Поташніка, новшество – це засіб (новий метод, програма, технологія), а інновація – процес освоєння цього засобу. Аналогічної думки дотримується й А. Пригожин, який розглядає нововведення як процес цілеспрямованої діяльності людей – інноваторів.

Одним з видів інноваційних технологій в навчанні – є введення в хід занять ділових ігор. Ділова гра – це моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Вона є засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів, методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. Її конструктивними елементами є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем.

Ділова гра є комплексною, багатофункціональною дією, у межах якої сполучено декілька взаємопов'язаних видів діяльності: аналіз і пошук розв'язання проблем, навчання, розвиток, дослідження, консультування, формування колективної діяльності.

Традиційні ділові ігри мають заздалегідь розроблений сценарій, орієнтовані на вирішення типових проблемних ситуацій, мають на меті навчити учасників гри оптимально розв'язувати ці проблеми.

У навчальному процесі ділову гру використовують з метою закріплення знань, які студент здобуває у процесі лекційних і семінарських занять, самостійної роботи. Застосування ділових ігор під час навчання дає змогу максимально наблизити навчальний процес до практичної діяльності, врахувати реалії сьогодення, приймати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, отримати результати за досить обмежений час. У спеціально створених умовах студент «проробляє» найрізноманітніші життєві ситуації, які дають йому змогу сформулювати світогляд, відстоювати свою позицію.

Характерними ознаками ділових ігор є: отримання результатів, спрямованих на розв'язання проблем за короткий проміжок часу; зацікавленість учасників гри, а отже, й підвищена, порівняно з традиційними методами, ефективність навчання; науково-педагогічний працівник безпосередньо перевіряє знання студентів, їхню підготовку, уміння розв'язувати проблеми.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ ТА ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Введення в основу удосконалення методики викладання клінічної фармації у вищих фармацевтичних навчальних закладах інноваційних технологій навчання є доцільним і обґрунтованим. Такий висновок базується на тому, що при великому обсязі теоретичного матеріалу, проведенні узагальнення матеріалу, який надається при вивченні блоку медико-біологічних дисциплін, акцентування студентів на виконання тестових завдань при проведенні поточних та підсумкових контролів відводиться замало часу для живого спілкування зі студентами та з викладачем. Головним завданням підготовки майбутніх фахівців фармації, які здебільшого орієнтовані на подальшу професійну діяльність в аптеці є – підготувати їх до надання кваліфікованої допомоги відвідувачам аптеки. Для цього необхідно якомога більше вже під час навчання приділяти увагу спілкуванню студентів між собою за темою заняття та з людьми, які страждають на якусь патологію, та є потенційними відвідувачами аптек. Для цього доцільно втілювати інноваційні технології навчання, які базуються на спілкуванні, висловлюванні своїх думок, узагальненні отриманих знань та навичок [5, 6].

Таким чином на сьогодні введення у педагогічний процес інноваційних форм навчання є досить актуальним.

Метою дослідження стало теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити необхідність удосконалення методики викладання клінічної фармації на прикладі введення в педагогічний процес інноваційних методів проведення занять з використання ділових ігор.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження було проведено на базі кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації Національного фармацевтичного університету. Експериментальні дослідження проводились за участю студентів спільності «Фармація» 4 курсу (денна форма навчання). Дослідженням було охоплено 54 особи.

У своїй роботі ми прагнули врахувати вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв ефективності методики дослідження майбутнього провізора, котрі зводяться до того, що критерії повинні відбивати основні закономірності формування особистості; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваної системи; якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними; критерії повинні бути розкриті через низку специфічних ознак, які відбивають усі структурні компоненти; критерії повинні відбивати динаміку вимірюваної якості в часі.

Для оцінки ефективності методики дослідження ми визначили основні критерії та показники: мотивація до професійної діяльності, сформованість системи знань з дисципліни, ступінь активності на навчальному занятті.

Удосконалена методика дослідження передбачає проведення рольової гри «Симптоми і синдроми при основних захворюваннях ендокринної системи». У подальшому було встановлено, що в ході рольової гри студенти, базуючись на отриманих навичках під час клінічних розборів, навчилися логічно та послідовно задавати питання для диференціювання станів при захворюваннях ендокринної системи. Особливу увагу вони приділяли виявленню «загрозливих» симптомів та ускладнень тих чи інших захворювань. Важливо відмітити, що під час гри студенти намагались використовувати етико-деонтологічні моделі спілкування «Лікар» – «Пацієнт». Серед моделей, які були використані студентами є: патерналіська, колегіальна, контрактна та інженерна. Для здійснення обраної моделі студенти залучали своїх «колег», тобто студентів групи, що поживляло хід ділової гри та викликало непідробний інтерес аудиторії.

Під час констатувального етапу експерименту шляхом опитування та спостереження, ана-

лізу стану підготовки майбутніх провізорів у вищому навчальному закладі встановлено, що у практиці професійної підготовки фахівців для фармацевтичної галузі спостерігається:

а) безсистемність застосування форм, методів, засобів і технологій навчання;

б) недостатній рівень сформованості компетентностей і професійно важливих якостей випускників;

в) недостатня реалізація у навчальному процесі інноваційних технологій навчання.

При проведенні експерименту студенти були розподілені на дві групи (контрольна та експериментальна). В контрольній групі занятті проводились за традиційним планом, а в експериментальній в хід проведення заняття було введено ділові ігри.

В обох групах на початку експерименту проводився тестовий контроль для встановлення вихідного рівня знань студентів. Його результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Групи	n	Середній бал
Контрольна група	26	3,35 ± 0,02
Експериментальна група	28	3,37 ± 0,01

Примітка. n – кількість студентів в групі.

З метою отримання орієнтованих даних про загальний рівень активності студентів була використана методика самооцінки активності. Методика проводилась анонімно, було створено всі умови для того, щоб респонденти відверто відповідали на поставлені питання, чим забезпечувався рівень достовірності відповідей. Дані дослідження зведено до табл. 2.

Отже, активність студентів на початку експерименту суттєво не відрізняється.

Порівняльний експеримент проводився з метою з'ясування впливу впровадження методики дослідження на успішність навчання. Для цього необхідною умовою було виключення нульової гіпотези та заміна її на альтернативну. Сформулюємо нульову гіпотезу — отримані студентами результати успішності є статистично однорідними. У якості альтернативної гіпотези приймається положення, що впровадження удосконаленої методики дослідження в процес навчання суттєво впливає на результати навчання, активізацію роботи студентів. Результати вихідних даних порівняльного експерименту приведені в табл. 3.

Результати підтверджують раціональність впровадження удосконаленої методики в процес викладання дисципліни «Клінічна фармація». Результати порівняльного експерименту

Таблиця 2

САМООЦІНКА РІВНЯ АКТИВНОСТІ НА ПОЧАТКУ ЕКСПЕРИМЕНТУ, %

Групи	Критерії самооцінки активності			
	Постійно активно приймаю участь на навчальному занятті	Періодично активно приймаю участь на навчальному занятті	Іноді активно приймаю участь на навчальному занятті	Ніколи не приймаю активної участі на занятті
Контрольна група	13	24	57	6
Експериментальна група	9	21	61	9

Таблиця 3

ОЦІНКА ПОРІВНЯЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Групи	n	Показники					
		«3»	«4»	«5»	«2»	Середній бал	Якість%
Контрольна група	26	10 (39 %)	12 (46 %)	4 (15 %)	–	3,9	62
Експериментальна група	28	3 (13 %)	13 (40 %)	12 (47 %)	–	4,3	89

Примітка. n — кількість студентів в групі.

Таблиця 4

САМООЦІНКА РІВНЯ АКТИВНОСТІ ПІСЛЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ, %

Групи	Критерії самооцінки активності			
	постійно активно приймаю участь на навчальному занятті	періодично активно приймаю участь на навчальному занятті	іноді активно приймаю участь на навчальному занятті	ніколи не приймаю активної участі
Контрольна група	13	27	54	6
Експериментальна група	20	37	40	3

дали можливість виявити суттєву різницю між якістю навчання по традиційній і розробленій методиці. Якісна успішність експериментальної групи вище якісної успішності контрольної групи на 27 %. Це обумовлено більшою кількістю студентів які отримали оцінку «відмінно» в експериментальній групі порівняно з контрольною 12 та 4 відповідно. Середній бал в експериментальній групі збільшився у порівнянні з контрольною групою на 0,4. У контрольній групі він склав 3,9, а в експериментальній 4,3 бали.

Результати даних щодо загального рівню активності студентів після застосування нашої методики представлені в табл. 4.

Аналіз отриманих результатів показує, що після впровадження в процес навчання методики дослідження, активність студентів зросла. Кількість студентів експериментальної групи в порівнянні з контрольною, які постійно приймають активну участь на навчальному занятті більше на 7 %, кількість студентів, які періодично активно приймають участь на занятті збільшилась на 16 %, кількість студентів, які іноді приймають активну участь зменшився на 21 % і на 6 % зменшила кількість зовсім не активних студентів. Дані результати свідчать про те, що

застосування нашої методики дійсно підвищило пізнавальну активність студентів.

ВИСНОВКИ

У ході роботи було доведено доцільність удосконалення методики викладання клінічної фармації у вищих фармацевтичних навчальних закладах на засадах інноваційних технологій навчання, а саме введення в хід проведення занять ділових ігор. Суттєвим аргументом у пошуку саме технологічних нововведень у нашому дослідженні ми вважаємо можливість використання у процесі навчання клінічної фармації професійного контексту, що дозволяє формувати професійні вміння вже на ранніх етапах навчальної діяльності, вдосконалювати їх за рахунок активних ігрових та інформаційних технологій на наступних, ініціюючи тим самим і розвиток професійно-значущих особистісних рис майбутніх фахівців. Гармонійне поєднання соціального й предметного контекстів забезпечується через реалізацію відповідних дидактичних вимог, однією з яких є проектування навчальної діяльності на основі модульної будови змісту та діалогової взаємодії викладача й студента.

**ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ**

1. Всемирная организация здравоохранения. Восьмая общая программа работы (на период 2000 – 2005 гг. включительно) / Здоровье для всех. – Женева, 2001. – № 10. – 267 с.
2. Всемирная организация здравоохранения. Десятая общая программа работы (на период 2005 – 2010 гг. включительно) – Женева, 2003. – № 347. – 245 с.
3. Головка Л. Активізація самостійної роботи студента під час лекційних занять / Л. Головка // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5, №1. – С. 147-150.
4. Перфильева Г. М. Реформы среднего медицинского образования в России / Г. М. Перфильева // Медицинская помощь. – 1997. – № 8. – С. 7 – 9.
5. Поляченко Ю. В. Медична освіта у світі та в Україні / Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерій, О. П. Волосовець. – К. : Книга плюс, 2005. – 383 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. пос. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А. С. К., 2003. – 192 с.
7. Попков В. А. Дидактика высшей школы : учеб. пособие для вузов / В. А. Попков, А. В. Коржуев. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Академкнига, 2004. – 190 с.
8. Цехмістер Я. В. Медична освіта у системі вищої освіти розвинутих країн світу / Я. В. Цехмістер ; за ред. Н. Г. Ничкало // Сучасна вища школа : Психолого-педагогічний аспект. – К., 1999. – С. 147-175.
9. Черних В. П. Освітні інновації в Національному фармацевтичному університеті : навч.-метод. посіб. / В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова, В. М. Толочко, Т. Ю. Вахрушева. – Х. : Вид-во НФаУ, 2005. – 248 с.
10. Bloom B. S. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning / B. S. Bloom. – N - Y., McGraw-Hill, 1971. – 923 p.
11. Haug Guy Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe / Guy Haug. – Bonn, HRK, 2010. – 77 p.

УДК 371.13

Е. А. Андреева

**ИССЛЕДОВАНИЕ УСПЕШНОСТИ ОБУЧЕНИЯ И САМООЦЕНКИ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ
ПРИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «КЛИНИЧЕСКАЯ ФАРМАЦИЯ»**

В статье рассматриваются проблемы современного фармацевтического образования которое зависит не только от содержания, но и от того, как усваивается учебный материал и в какой форме он подается, с помощью репродуктивных или инновационных методов учебы. Это становится поводом для пересмотра подходов к методике преподавания учебных дисциплин в высших фармацевтических учебных заведениях. На примере введения в педагогический процесс деловых игр проанализировано позитивное влияние на успешность учебы и самооценку активности студентов на занятии.

Ключевые слова: успешность обучения, самооценка активности, деловая игра, диагностика.

UDC 371.13

О. О. Andrieieva

**RESEARCH OF STUDENTS' STUDY PROGRESS AND ACTIVITY SELF-ASSESSMENT
WHILE IMPROVEMENT OF "CLINICAL PHARMACY" COURSE TEACHING**

The paper considers the problem of modern pharmaceutical education which is depends not only on content but on the way and the form in which study material is presented by reproductive and innovation learning. This becomes the reason for reviewing the approaches to study courses teaching methodology in higher pharmacy schools. By the example of simulation exercises implementation in teaching process there was analysed the positive impact on learning progress and students' in-class work activity self-assessment.

Key words: learning progress, activity self-assessment, simulation exercise, diagnostics.

Адреса для листування:

61057 м. Харків, ул. Пушкинская, 27

Кафедра клінічної фармакології та клінічної фармації НФаУ

Тел. (057)706-30-72

E-mail: Olena04@ukr.net

Надійшла до редакції:

15.08.2014